

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Културология

Том 3

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF PHILOSOPHY

Cultural Studies

Volume 3

В ПРЕСЕЧНАТА ТОЧКА НА КУЛТУРАТА С ПОЛИТИКАТА: ПОГЛЕД КЪМ МЕКАТА ВЛАСТ

ВИКТОРИЯ ЛЕКОВА

Текстът обговаря ролята на меката сила в международните отношения, като прави опит да анализира как работи понятието спрямо други големи сфери: международни конфликти, културна дипломация, ролята на културното сътрудничество, дихотомната двойка мека-твърда сила и т.н. Предоставя и поглед върху Soft Power 30 и други индекси за измерване на влиянието.

Ключови думи: мека власт, културна дипломация, Джоузеф Най, културно сътрудничество;

IN THE INTERSECTION OF CULTURE AND POLITICS:
A GAZE INTO SOFT POWER

Victoria Lekova

The text discusses the role of soft power in international relations, trying to analyze how to concept works in relation to other major fields: international conflicts, cultural diplomacy, the role of cultural cooperation, the dichotomous soft-hard power pair, etc. It also provides insight into the Soft Power 30 and other influence measurement indices.

Keywords: soft power, cultural diplomacy, Joseph Nye, cultural cooperation

В ПРЕСЕЧНАТА ТОЧКА НА КУЛТУРАТА С ПОЛИТИКАТА: ПОГЛЕД КЪМ МЕКАТА ВЛАСТ

И този текст, подобно на много други, които са се появявали от неподправен и задълбочен интерес към дадено нещо, се състави върху един много прост принцип: изследователската работа по същество представлява не само

продължително вглеждане в конкретен изучаван обект, но и оглеждане „наоколо“ – като изследователят си дава сметка и за съседните полета, в които проблемът резултира, опитва се да очертае границите му и по този начин да отчете доколко проблематична е неговата сложност.

Темата за ролята на меката власт в опазването на мира и сигурността е все по-актуална, предвид новите глобални кризисни реалности, които създават тревожни дисбаланси и ни изправят пред цивилизационни избори. В някакъв смисъл, моите разсъждения изцяло се фокусират върху пресечната точка на културата с политиката, като търсят основания в значението на наднационалното културно пространство в процесите на сътрудничество и устойчивост между държавите. Да се *разфокусира* традиционно възприетата роля на културата във външните отношения е важно, когато се стремим с изследователска „оптика“ да предефинираме функциите и задачите на културата в динамиката на политическия диалог.

Съществуващата информация по въпроса е твърде обширна. Подобно първоначално ориентиране в литературата предполага вглеждане в обсега на няколко тематични полета и следва да синтезира дискусии върху базови теории за възникване на международните конфликти, техните вътрешни и външни измерения, характеристики на видовете сила в съвременното международно поведение, инструментите на публичната и културна дипломация и възможностите за инсталиране на послания и/или политики чрез културните канали. Интерес заслужават и инструментите за постигане на външнополитически цели и стратегии през културния обмен между нациите. Анализът акцентира върху концепцията за *soft power* – едно понятие, което има непрестанна нужда да бъде превалидирано в зависимост от смяната на играчите на терен, тъй като представлява ветрило от възможности за въздействие, които отчитат редица променливи фактори.

В човешката история има акумулирана колективна памет за множество конфликти (в смисъла на катастрофични за отделни народи, а и за самото човечество събития), затова не би било изцяло вярно, ако кажем, че днес, повече от всякога, обществата живеят в състояние на криза. Вярно е обаче друго – че съвременните измерения на кризите са поливалентни, имат многолик характер; както явленията, така и критичните процеси, които наблюдаваме, сякаш се мултиплицират. В един свят на развиващи се комуникации, неспирно придвижване, миграционни потоци и технологични революции, е естествено разбирането ни за само/идентификационен процес да претърпява постоянни изменения. Аспекти от всекидневието и режимите, в които общуваме, преминават на друга – дигитална предавка, предефинират се; онова, което доскоро е било местно, бързо се разраства до глобално, и този пренос, който се осъществява между иначе далечно ситуирани един от друг субекти, поражда повече рискове и заплахи.

С лекота можем да изброим низ от кризи, в които се намират съвременните общности: икономически, политически, криза на смисъла, криза на демокрацията, криза на доверието в представителството, климатична криза, криза на ресурсите, пандемия от коронавирус, военни конфликти и много други. Това състояние на продължителна серия от кризи въздейства отрицателно върху отношенията между личностите вътре в социума, но с еднаква сила проблематизира и разговора в по-едър мащаб – този между нациите. Поради това, в полезрението ни инстинктивно попада онова флукутиращо, свързващо понятие, което тропосва всички гореизброени нишки на социалната тъкан, и което може да съшива скъсани връзки на взаимодействие между отделните единици на която и да е система: *културата*.

Защо културното сътрудничество е толкова важно в системата на международните отношения? Преди да отговоря на този въпрос, са необходими някои уточнения по оста сигурност и култура. Това са две сфери, които – по дедуктивна логика, – по-лесно установяват корелации в т.нар. *bottom up* (демократични) политически системи, и по-слабо в *top down* (автократичните) системи. Последните по-често прибегват до насилие, но това явление не е характерно само за страните с имперско мислене – добре известна теза е, че властта а priori се нуждае от конфликт, за да се поддържа като необходима структура, да се самоутвърждава като властови режим, да се консолидира и т.н., както и че естественото състояние на човека е да воюва.

В научното изследване на войната са проследими много взаимообуславящи се фактори, които могат да бъдат сочени като причини за възникването на сблъсъци. Силовите конфликти са сложно явление, чиято мотивация няма еднозначно измерение и включва психологически, политически, религиозни, цивилизационни и териториални елементи, въоръжаване, пропаганда, военна подготовка, надпревара и т.н.

В изследванията на теоретичите (Доуърти и Пфалцграф, 2004) на междудържавните отношения се обръща голямо внимание на баланса на силите, дебатира се стабилността през възможностите в еднополюсния свят (светът след падането на Берлинската стена, в който Фукуяма предположи „краят на историята“, Фукуяма 1992), двуполюсния (двойката САЩ – СССР от времента на Студената война) и многополюсния световен ред (голямо влияние на различни играчи). При последния става дума за борбата за надмощие между националните държави, но също така и за съревнованието между общности от държави, коалирани на базата на различни общи интереси. Нужно е да отбележим, че и обратните предпоставки – за защита, за стратегически насочена обща политика на Европа, ориентирана към свят без агресия, очертават стремежа към пацифизъм не толкова като следствие от разоръжаването, а по-скоро извеждат напред убеждението, че в съвременното трябва да се налагат инструментите на *soft power*-а (*промотиране на култура, насърчаване на обрзаванието, конвергенция, преговори*), а не на диаметрално разположените

в сферата на *hard power*-а (*милитаризъм, открита агресия, сила вместо право*). В основата на всеки конфликт стои противопоставянето, атомизацията на участващите страни, затварянето в себе си, конфронтацията, търсенето на национална изгода за сметка на съседни нации – затова схващането за обратните сили на конвергенция е толкова важно, защото то култивира политики на включване, а не на изключване, взаимно уважение и разбирателство. На стъпката да мислиш другия за чужд, за враг, да го изолираш от мисленето за себе си, да се обявиш срещу него, следва да се противодейства с методите на меката сила – поради това европейската дипломатия се „*въоръжава*“ с *култура*. Защото културното сътрудничество държи отворени каналите за комуникация, а оттам става възможно предаването на влияние. И защото акцентира върху опознаване, изслушване на другата страна и съвместен творчески процес; защитава културното многообразие и се ангажира с глобалните проблеми – т. е. държи билатералните отношения между партньорите в добра форма и интензифицира възможността за обмен на добри (мирни) практики. Метафорично казано, уеднаквява ключовете, с които нациите тълкуват света и по този начин държи диалога „отключен“ (в тази реторика можем да посочим обратния пример, като си спомним казаното от Дмитрий Медведев през 2022 г. : „време е да сложим катинар на посолствата“ – в коментар дали Русия се нуждае от отношения със Запада, Карабоев, 2022).

ИСТОРИЯ НА ПОНЯТИЕТО „МЕКА ВЛАСТ“

Моята разработка цели да добави разбиране към голямото поле на дебата за важността и употребата на инструменти на публичната и културна дипломатия в системата на международния диалог. Тук под „инструменти“ се имат предвид всички начини да се поддържа устойчив и отворен разговор с другите страни, търсейки взаимни ценности и защитавайки правата на личността, като, разбира се, се отчитат реалностите на глобалното културно различие. Една от отправните точки за илюстриране на това, е разглеждането на понятието „мека власт“ в класическото разбиране на американския политолог Джойзеф Най-Младши

Концепцията е проследима поне от последните две десетилетия на миналия век, но самото понятие е в обращение от 90-те години и е свързано с идеята да се повлиява (на другите) без директна принуда, агресия, сила, заплаха или подкуп, а единствено чрез убеждаване и привличане (Nye, 1990). Макар да сме наясно, че е много трудно да се даде обяснение как точно работи един подобен механизъм, почти не се срещат критични изследователски гласове, които да подложат под съмнение неговото действие.

В широк обяснителен хоризонт – меката сила е набор от ценностите, културата и политиките на дадена страна, които се намират в противоположна позиция спрямо традиционното, конвенционално разбиране за твърда власт

(съвкупността от икономическата мощ и военните ресурси на дадена страна, които могат да се ползват като директни инструменти за влияние и контрол върху други играчи на международния терен).

В съвременната информационна ера, дигиталните инструменти, образованието и технологичното развитие са нови фактори, които упражняват влияние и способстват да се изменя поведението на останалите играчи, като в това число те пренареждат и важноста им в йерархичните структури. Какво имам предвид? Големи като влияние държави, които имат реципрочно голяма военна сила, могат да се окажат на равни начала с новите агенти на международния терен (големи корпорации, несистемни политически играчи и т.н.) и това променя и характера на сигурността на терена. Ако преди заплахите са били свързани с териториална цялост и интегритет, то все повече се усложняват и включват комплексни рискове, в това число можем да споменем киберсигурността, екологичните и енергийните взаимозависимости на страните. Променят се самите инструменти, с които се упражнява властта, и оттам тръгва процеса на нейното конвертиране. Наблюдава се фрагментаризация на глобалната политика до по-малки сфери. Метафорично казано, лупите, през които се наблюдават международните процеси, са се увеличили неимоверно; към този терен гледат множество хора, организирани в различни структури в областта на бизнеса, културата, екологията и обществените интереси, които в реално време реагират и си взаимодействат с него, променят го, рефлектират и в някакъв смисъл изменят самата международна среда.

От една страна имаме непрекъснато променящ се баланс на силите между цивилизационните ядра, от друга – самите гледни точки вътре в ядрата също претърпяват изменения. Информацията е власт. Капиталът е власт. Само че те пътуват – и в най-опростен модус на казване – променят и самия път, през който минават. На модерните велики сили отдавна не им се налага да мислят само за състезанието по въоръжаване и акумулирането на икономически ресурси. Налага им се да мислят и за успешни стратегии, с които да печелят влияние, както и за инструментите, с които да бъдат реализирани политики в усложнена, изменяща се реалност с нарастваща взаимозависимост между играчите, тъй като, добре известно е – светът с всеки ден става все по-малък. Все по-свързани сме, все повече пътуваме и се местим, всички столици са на един полет разстояние, в същото време можем да вършим (почти) всичко докато стоим неподвижни пред екрана. Информацията изобилства, достъпна е навсякъде, но гъвкавостта да реагираш първи на новопостъпили сведения е това, което е рядкост, защото информацията е сила докато не се е разпространила. Най говори още за разсейване, разпръскване на властта поради избухването на технологиите, свързаността на различни играчи с геополитическа отдалеченост, нови форми на комуникация, които са революционизирали глобалните пазари. Всички тези фактори изземват властта от традиционните й „стопани“ и я дават в ръцете на частни играчи, затова в някакъв смисъл мо-

жем да проследим това заключение на Най (Nye, 1990: 163), че днес няма една страна изправена срещу друга, а опит на всички страни да контролират недържавните традиционни играчи (включително проблемите, свързани например с глобалното затопляне и отпечатъкът, който всеки от нас оставя).

Разбира се, анализът на Най е така „настроен“, че отчита динамиките в световната политика през интересите на САЩ, но неговите наблюдения служат и за извеждане на общи закономерности, от които стават видими големите посоки, в които разглежданите процеси имат тенденция да се развиват. Без да забравяме, че текстът е писан преди повече от 30 години, вътре намираме и своеобразно предупреждение за задаващите се трудности – пред която и да е велика сила, която би искала за в бъдеще да контролира събитията, поради усложняващите се политически условия.

Така например, ясно подчертана е важноста да се различава власт над друга държава от власт върху крайния резултат, който политическите лидери желаят да постигнат като развръзка. Пределната форма на надмощие върху друг обект е военната сила, но авторът напомня и че това е скъпо струваща форма на влияние, още повече, че традиционното схващане за сигурност в новите условия е допълнително проблематизирано от източниците на власт, които вече имат нови икономически и екологични измерения. Изобщо разбирането за национална сигурност се усложнява от добавените заплахи, които новите реалности в края на XX век предполагат. Затова в анализа на Най изкуството на властовата игра е видно през комуникациите, манипулацията на взаимозависимостта между държавите в сфери като търговия и финанси, насърчаването и разхлабването на стратегически връзки между тези области, комуникирането на фини заплахи и т.н.

Разбирането за мека власт, предложено от Най, говори за важноста от неосезаемите, нематериални форми на въздействие и предполага те да се упражняват с атрактивни, пораждащи доверие и често нетрадиционни средства. Според него, една държава може да постигне целите си и като „накара“ другите да я харесват, защото това води неминуемо до подражание, следователно и до общи ситуации, отвеждащи до предпочитан краен резултат. Но това „да накара“ другите минава не през заповеди и команди като поведение, а през кооптивния аспект на взаимното общуване; през умението да склониш другия играч да желае същото, което и ти; минава през употреба на инструменти като задаване на дневния ред, структуриране и създаване на ситуации в международната политика, налагане на определени дискурси, определяне съдържанието и рамките на разговора, инсталиране на атрактивни идеи и мн. др.

Като изхожда от полезността на тези невеществени ресурси, Най стига до формулирането на трите начина да въздействаш успешно: с култура, идеология и институции. Ако една държава успее да представи своята власт като легитимна в очите на другите, би срещнала по-малко съпротива в преследването на целите си, ако се намира в позицията да инсталира международни норми,

удобно съвместими с нейната идеология и общество – то не би ѝ се наложило да се променя, нали така? Най прави заключението, че модерните наклонности повеждат към конвертиране на властта – тоест тя да се превръща във все по-малко принудителна, по-нематериална, по-малко склонна да се прехвърля между носители, като признава, че идеята да въздействаш върху другите за свои цели никак не е нова, и привежда примери с ресурсите на Съветския съюз и комунистическата идеология. Мисълта му непрекъснато прави скокове между инструментариума, с който „традиционната“ власт оперира (дипломатически ноти, икономически заплахи и военна принуда), от една страна, и търсенето на дефиниция за същността на кооптивната сила, от друга. Това може да бъде осмислено и като свидетелство за неясната природа на самото понятие, невъзможността то да бъде „бетонирано“ в някакво твърдо определение – самият автор на концепта го повдига, връща се към него и отново го реадресира на по-късен етап в анализа си, сякаш непрестанно опитва да намери формата му, но то остава мъгливо.

На друго място (в частта, в която Най говори за външна политика), откриваме понятието формулирано по следния начин: „кооптивната сила е възможността на една държава да организира дадена ситуация така, че други държави да развият предпочитания или да определят техните интереси по начини, съвместими с нейните собствени“, и заключава, че САЩ има повече мека сила от останалите страни.

Стивън Ротман¹ повтаря тезата за меката власт на Джоузеф Най, като прави опит да надгради съществуващото изследване и да предложи по-нюансирано вглеждане в „недоуточнените“ средства и механизми, с които тя борави. Статията му *“Revisiting the soft power concept: what are the means and mechanisms of soft power?”* е публикувана през 2011 г. (тоест около 20 години след първоначалния текст) и подхожда така да се каже ревизионно – тоест солидаризира се с казаното от Най, като припознава идеята му напълно и не спори с направените от него заключения, но фактически предлага редефиниция на концепцията и търси подстъп към същинското „количествено“ измерване на влиянието (Rothman, 2011).

През какви реални действия се случва това меко влияние и от какво е съставено то? Детайлното вглеждане в дихотомната двойка твърда-мека сила, води до множество срезове в проблема, направени от Ротман, и оформя няколко синонимни гнезда от понятия, които заслужават внимание, защото доразвиват изчерпателно и обогатяват представата за реалните тактики, които *soft power*-а използва. В някакъв смисъл той материализира тази власт, прави я видима, „разглобява“ я и дава обяснително тълкувание към съставните ѝ части, като анализира кое всъщност прави меките сили меки, и твърдите сили – твърди. Тази малка добавка към разбирането за явлението, както самият автор

---

¹ Ротман е доцент по политически науки в Ritsumeikan Asia Pacific University, Oita, Japan.

посочва, „позволява по-динамична концепция и сравнение между различни типове поведение на относителна основа за мекота и твърдост“. Подобно нюансиране на държанието на играчите на международния терен е от голямо значение в изследването на международните отношения, защото позволява контролиране и оползотворяване на силите.

Така предложените форми на влияние включват: команден и военен ресурс, икономически форми на власт, определяне на дневен ред и институционален контрол, ограничение и реторика, нормативна рамка, аналитична рамка, привличане чрез *norm diffusion* и контрол над реториката и дискурса.

Индексът Soft Power 30

Индексът *The Soft power 30*² без съмнение е една интересна идея и опит да бъде проследено в метрики влиянието на първите 30 национални държави на международния политически пейзаж с най-развита мека власт. Това е класация, която се изготвя от 2015 г. насам от водещи анализатори за Центъра за публична дипломация на Университета на Южна Калифорния – организация за изследвания, анализи и професионално образование, която публикува ежегоден доклад за състоянието на активите на меката власт на водещи държави, вземайки предвид множество ресурси, които след малко ще разгледам. Обективните данни в доклада *The Soft Power 30 Report: A global Ranking of Soft Power 2019 USC Center on Public Diplomacy* са организирани в сравнителна перспектива и са оформени в подкатегории, които охарактеризират социално-икономическата картина и гравитират около 7 смислови ядра:

1/ Култура

Данните в тази подкатегория дават представа за привлекателността на културните продукти на една страна, нейното културно-историческо наследство и приносът на творческите ѝ индустрии, като се отчитат, например, брой обекти на територията на страната, признати от ЮНЕСКО за културно наследство; брой филми, които се показват на големи фестивали; брой туристи, посетили страната; големината на музикалния пазар; качеството на услугите на националния превозвач; ресторанти със звезда Мишлен; брой олимпийски медали, завоювани от професионални спортисти; брой чужди кореспонденти в страната; посещение и интерес към музейното дело и т.н., и са акумулирани от различни по големина статистически източници и информационни бази данни: Световна организация по туризъм, Международния олимпийски комитет, тематични гидове, класации и мн. др.

---

² [достъпно от]: <https://softpower30.com> [посетен последно на 03.09.2024].

2/ Дигиталната сфера

Тук индексът наблюдава така наречената дигитална инфраструктура и целият спектър от възможности на дигиталната дипломатия, като отчита брой Фейсбук последователи например на държавния глава, министри или политически лидери извън страната, брой интернет потребители на 100 човека, ниво на дигитализация и административни услуги от електронно правителство, сигурни интернет сървъри на глава от населението, etc., като черпи данни от източници като Международния съюз по далекосъобщения, Световната банка, United Nations E-Government Knowledgebase, Facebook и др.

3/ Образование

За да се потърси моментна снимка на човешкия капитал на страната, в тази подкатегория анализаторите комбинират наблюдения например върху брой международни студенти, които се обучават на територията на страната, присъствие или неприсъствие в рейтинга на висшите учебни заведения на глобално ниво, брой публикувани научни статии в академични списания, бюджетни разходи за образователни цели като процент от БВП и ползва ресурсния капитал на източници като Статистическия институт на ЮНЕСКО, Световната банка, Times Higher Education класацията и др.

4/ Ангажираност

Този комплексен фактор се отчита през активната дейност на страната зад граница и проследява доколко развита е нейната дипломатическа мрежа в мощ на глобалното развитие, и обхваща например брой генерални консулства и посолства в чужбина, но и брой чужди посолства на територията на страната, присъствие и/или членство в постоянните мисии на международни организации, брой хора, търсещи убежище на 100 души, брой културни дипломатически мисии, страни, които гражданин може да посети без виза, седмична зрителска аудитория на държавната обществена медия и др.

5/ Предприемачество

Данните в този раздел събират сведения доколко икономическият модел на страната е привлекателен, стимулират ли се иновациите и предприемчивостта, развит ли е инвестиционният капацитет и т.н., и скицират например усещането за корупция, процента на безработните спрямо трудещите се, условията за стартиране/правене на бизнес в страната, класирането в Глобалния иновационен индекс, притока на преки чуждестранни инвестиции, високотехнологичния износ като процент от произведените стоки и др. Базираны са на

Индекса за възприятието за корупция на Transparency International, данни от Световния икономически форум, Световната банка, статистики на Конференцията на ООН за търговия и развитие и др.

6/ Управление

Това е една от най-изчерпателните подкатегории и отчита по-голям диапазон от фактори за да „тества“ ангажимента на общността към ценности като свобода, права на личността и качеството на демократичните институции, в това число (но не само) „калкулира“: брой тинк-танкове в страната, индекс за равенство между половете, брой убийства на глава от населението, размер на сивата икономика в процентно отношение спрямо БВП, свобода на словото/печата, оценка на показатели за ефективността на правителството, благосъстояние на населението, коефициента Джини – за неравенство в доходите и разпространение на богатата в обществото и т.н., като сведенията идват от мащабни източници като Програмата за развитие на ООН и доклада за човешкото развитие, Световната банка, Amnesty International, Freedom House, etc.

7/ Международно гласуване

Последната част на проучването извлича данни от гласувания/обратна връзка в областта на посрещането на туристи, националната кухня, технологични продукти, луксозните стоки, както и привлекателно място ли е страната за посещение, работа или придобиване на образование, принос към глобалната култура, и т.н.

Разбира се, гореизложеният индекс не е единственият, създаван някога за изследователски цели в полето на меката власт чрез количествени показатели. Можем да споменем много и различни екипи, които са разработвали свои методологии в процеса (The Global Soft Power Index³; Higher Education Policy Institute⁴ Soft Power Index; Rapid-Growth Markets Soft Power Index by Ernst & Young⁵; The New Persuaders:⁶ An International Ranking of Soft Power; Soft Power today: Measuring the influences and effects (проучването е поръчано на Университета в Единбург от Британския съвет) и др.

---

³ [достъпно от] <https://brandirectory.com/softpower/>. [посетен последно на 03.09.2024]

⁴ Независим тинк-танк, базиран във Великобритания. [достъпно от] About NEPI – NEPI. [посетен последно на 03.09.2024]

⁵ [достъпно от] eurozone_forecast_autumn2010 (skolkovo.ru) [посетен последно на 03.09.2024].

⁶ McClory, J. The new persuaders: An International Ranking of Soft Power. Report I (7 окт. 2010), Report II (12 януари 2011), Report III (3 септ. 2013) – В: Institute for Government [онлайн]: <https://www.instituteforgovernment.org.uk> [посетен последно на 03.09.2024].

И все пак, общото усещане, което остава след прегледа им, е че анализите не напускат орбитата на първоначално зададената от Джоузеф Най теоретична рамка, не се отдалечават твърде много от основополагащите стълбове, които той „побива“ и са проблематични дотолкова доколкото една част от тях представлява проучване на общественото мнение, тоест създадени са да улавят настроения, представи и перцепции, а не да работят единствено със строга социология и експертни оценки. Затова се налага пояснението, че първото обстоятелство в този процес, а именно че се дава лично мнение може да усилва субективно някои представени впечатления. Обръщам внимание и на друга променлива: усещанията за корупция, качество на живот или пък добро управление варират спрямо топоса – например, хората в развитите страни не ще дават непременно сведения, сравними с тези на хора от Третия свят, тоест условността на „входната“ емпирика трябва да бъде много добре промислена. Следва да отчетем и от кого се изготвя тази „диагностика“: преобладаващото авторство не е на академични изследователи – спектърът от участници е разнообразен и включва консултанти, лектори, експерти с опит като изпълнителни директори, политически съветници и др., което прави анализа по-широкообхватен.

Подобни аналитични опити да се отграничат конкретни сфери, през които се провежда влиянието, са диалогични в своя генезис. Защо ги наричам диалогични? Те улавят мнения и проучват възприятия, посочват ерозионни процеси в меката сила или пък спад на нейното въздействие около провеждането на кампании от различен характер, както и обратното – надигане, възходяща динамика в ролята ѝ на оформящ елемент от националния образ, като предлагат интерпретативен ключ към събитията, с които са свързани, отчитат състоянието на външнополитическия дебат и роенето на контексти. Следователно, генерираните изводи и заключенията от тези доклади могат да функционират и препоръчително, като насоки за развитие на силните и слабите аспекти в помощ на правителствата, биха спомогнали те по-добре да разбират мястото си и способността си да упражняват влияние навън, да определят приоритетите и стратегиите си.

Разглеждането на меката власт на границата на културната дипломация и международните отношения, следва да отчете и формите ѝ на употреба в публичното поле (тук говорим за локален, вътрешен контекст), също и в културните политики (има предвид културното присъствие на една страна зад граница). На този фон, формите за привличане и убеждаване трябва да се разгледат и под условията на съвременните ситуации на дезинформация, пропаганда и *fake news*, като се потърси отговор на въпроса какво всъщност е публичната информация днес, както и какво представлява публичната дипломация в дигиталното пространство.

Да се мисли обаче меката сила (умението да привличаш чрез силата и атрактивността на идеите, ценностите, идеологиите, културния капитал, обра-

зованието, социалната стабилност и национална кохезия, връзките с научното и техническо развитие и т.н.) единствено като смислов антипод на твърдата сила (военна, традиционна власт в политическото измерение на понятието), не е съвсем правилно. Двата концепта не бива да се изправят един срещу друг в изключващи се, противоположни позиции, тъй като се намират в неизбежна условност: те са *взаимозависими*. Поради този фактор повечето автори, които пишат по темата, извеждат препоръки страните да ги развиват с еднакви темпове, като се отчита по-високия капацитет на меката сила да завладява, прониква и да се разпространява. Подобно на самия културен контекст, от който е част, меката власт не е статична, тя е по-скоро динамичен процес. За разлика от твърдите тактики, тя пресича географски граници много по-лесно, упражнява влияние върху различни етноси, въздейства върху индивиди и/или групи от хора, както и цели нации, като ги свързва в колективна идентичност и в крайна сметка ги адаптира към себе си, приближава ги към първоначално замисления резултат по пътищата на менталното, не на физическото.

Именно защото културата е ценност, тя служи като компас, като филтър, като навигационен уред в международните отношения и влиза в стратегиите за сигурност. По какъв начин става това? В новата информационна ера общите интереси между държавите нарастват, тъй като, както вече споменах по-горе, свързаността е огромна и вече няма относително независими играчи, за които да не са валидни глобалните процеси по интеграция, унификация и хомогенизация. Застъпват се областите на влияние, на интереси, на цели, на системи, колкото и да се променя балансът на силите между големите цивилизационни ядра – продължава да е валидна реалността на глобалното културно различие, а оттам – и непрестанния процес по конвергенция и конфликт. Спомняме си направеното в „Сблъсъкът на цивилизациите“ от Хънтингтън допускане, че преобладаващият повод/източник за конфликти след периода на Студената война ще бъде културата (Хънтингтън, 1999). Безспорно културните различия, също религиозните прегрупирания и напрежения по оста ислям-християнство биха могли да генерират такива проблеми и се отчитат от много автори. Ако преди различията са били предимно идеологически, политически или икономически, днес се наблюдават такива и от културно естество (културни войни), но не бива да се забравя, че разговорът, диалогът между които и да било две нации, винаги е бил интеракция между две културни системи.

В литературата по въпроса (Rothman 2001, Melissen 2005, Hanes/Andrei 2015 и др.) се оформят централни въпроси, които по същество никога няма да спрат да бъдат релевантни към международните отношения – и държавните представители, натоварени с дипломатическия диалог, не бива и за ден да захвърлят тези неясноти в някое задно чекмедже на съзнанието. Това са въпроси като: конвергенцията не отвежда ли отново до конфликт, като имаме предвид, че консенсусната форма доближава две страни, стреми се да улесни

интеграцията и сближава оптиката, през която и двете страни се наблюдават една друга, но преследването на споделени интереси, допълването, започва рано или късно да допринася за вътрешна зависимост, а състезанието на глобалния терен не спира, в този смисъл конвергенцията не отвежда ли отново до конфликт?

По-доброто позициониране на страната-гост в страната-домакин е приоритет за модерната дипломация, включително на терена на дигиталното. Това позициониране се извършва по два начина, основани на двете битувачи концепции за културата във външните отношения: от една страна, чрез промоция на нейната култура. Тук се имат предвид изкуствата: традиционното представяне на страната през нейните изявени творци, когато културната дипломация цели да създаде положителен образ на страната и да репрезентира постижения, майсторство, талант и културно наследство. И от друга страна – вече в светлината на по-широкото понятие *културни отношения* в международния обмен, когато се дава изява и се търсят сходства и/или доминация през езика, кухнята, религията, социалните навици и мн. др. на страните, които могат да способстват за изграждане на доверителни отношения.

Дотук разгледаното, логично прелива в още една връзка, изследвана от Джоузеф Най: а именно публична дипломация-мека сила (Nye, 2008). По-горе представихме ресурсите, механизмите и тактиките на действие на меката власт, но внимание трябва да се обърне и на следните въпроси: кой говори, на кого говори, успява ли да проектира достоверен свой образ по време на комуникацията, какви са начините да се изгражда репутация в глобалната политика, на кого още „говорят“ правителствата извън вътрешните, локални аудитории – и всичко това в един свят, в който информацията се бори за аудитории агресивно. „Когато хората са затрупани от обема информация, който ги залива, е трудно да решат върху какво да се фокусират. Вниманието, а не информацията, става дефицитния ресурс, и онези, които могат да отделят ценното от излишното, придобиват власт.“ (Nye, 2008: 100). Това наблюдение предполага ефективността на публичната дипломация да се измерва по това колко умове променя тя, тоест от голямо значение в международните политически комуникации е дали са проработили включените послания, какъв е крайният постигнат резултат. Трябва да имаме предвид, че тези процеси се движат „на колелата“ на изграден положителен национален образ, разпознаваема идентичност и репутация. Тоест успешното инсталиране на определени послания в международния диалог е предшествано от изграждането на легитимен образ. Политиката в новите условия „може в крайна сметка да бъде за това чий наратив печели“ (Arquilla, Ronfeldt 1999).

Тази теза се препотвърждава и от Мелисен, който се солидаризира с изводите на Най, че страните, които успешно прожектират по-атрактивни култура и идеи към света, се намират в по-изгодната позиция да доминират процеса по изграждане на международните норми. Мелисен коментира статута на

публичната дипломация като производна на меката сила и като неин инструмент, и припомня, че тя отдавна представлява съставна част от дипломатическата практика. Новото, което той предлага, е тя да не бъде мислена като остатъчен, вторичен продукт от дипломатическия диалог, а да има свое битие, затова стремежът му е за ясно диференциране на влиянието на близките понятия, които „работят“ на същия терен: *пропаганда, изграждане на национална идентичност, културни връзки*. Мелисен признава в допълнение, че много външни министерства се затрудняват да приложат концепцията в ежедневната си практика, защото все още организират комуникационните си стратегии на базата на старата традиция на пропагандиране.

Този стремеж да се отхлаби връзката между публичната дипломация и външната политика е разбираем, тъй като поставянето им под общ знаменател създава риск достоверността и репутацията на страната да бъдат увредени в хода на комуникациите ѝ с другите страни. Мелисен, разбира се, се съгласява с необходимостта двете да не бъдат развивани независимо една от друга, тъй като средносрочните и дългосрочните им цели все пак са в съзвучие. В светлината на тези негови размисления за намиране на точния дипломатически тон на хетерогенната публична сфера и успешното комуникиране на идеи, цели и политики в нея, се оформя много важното предупреждение на автора от колко голямо значение в този процес е да се уверим, че информацията се приема от реципиента, така както е била замислена.

В своя статия от 2013 г. Мира Кънева, изследовател в областта на международното право и международните отношения, се заема да нюансира аспектите на пропагандата и публичната дипломация. Текстът е озаглавен „Публичната дипломация: прикрита или разкрита пропаганда“ и дава много пояснителни разделителни линии в начините за изграждане на публичен образ на субектите в международната политика като интерпретира и коментира понятията политически маркетинг, имиджово брендиране на нации, връзки с обществеността.

Моето виждане е, че всяко едно действие на стереотипизиране на неконвенционалната дипломация (за разлика от традиционната дипломация с нейните строги правила за протокол), крие сериозния риск от придобиване на манипулативния характер на пропаганда, с неизбежните ѝ негативни конотации в съвременността. В този процес на шаблонизиране [...] пропагандата като социален контрол е проява на твърда сила. Меката сила се превъплъщава в популярната сред обществеността, но не непременно в позитивен смисъл, публична дипломация. (Кънева 2013)

Още един текст заслужава внимание когато се обговаря сливането на публична дипломация и пропагандно говорене, тоест на сливането на границите между двете понятия (Попов 2017).

Въпросът за меката сила и упражняването на въздействие ще бъде все по-актуален в следващите години и едно внимателно вглеждане в междуна-

родните процеси не би било възможно отгук нататък без отчитане на техните роля и значение. В настоящият текст широкото разбиране за културата (като социална тъкан, а и в по-тесния смисъл – когато говорим за различните културни форми и изкуствата) включва и всички останали инструменти (като образованието например). Разбирането на проблема в българската академична общност получава все повече внимание, но моето схващане остава следното: в пресечната точка на културата с политиката продължават да стоят множество неясноти, които имат нужда от обговаряне, разсъждения и целенасочена работа. Увеличаващите се международни конфликти и усложняването на международната ситуация, които за съжаление наблюдаваме, налагат и сравнително спешен порядък на тази целенасочена работа: връзката мека власт-сигурност, и мека власт-мироопазване ще бъде позиционирана на все по-централно място при последващи аналитични погледи.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Дипломатически институт. (2017) *Публична дипломация и комуникационна политика на Европейския съюз*. Учебно помагало. 2017. Ред. Федя Филкова-Кънчева. София: Дипломатически институт [Diplomaticheski institut. (2017) *Publichna diplomatsia i komunikatsionna politika na Evropeyskia sayuz*. Uchebno pomagalo. 2017. Red. Fedya Filkova-Kancheva. Sofia: Diplomaticheski institut].
- Доуърти, Дж. Пфалцграф Младши, Р. (2004) *Теории за международните отношения*. София: Атика. [Douarti, Dzh. Pfaltsgraf Mladshi, R. (2004) *Teorii za mezhdunarodnite otnoшения*. Sofia: Atika].
- Кисинджър, Х. (1997) *Дипломацията*. София: Книгоиздателска къща „Труд“. [Kisindzhar, H. (1997) *Diplomatsiyata*. Sofia: Knigoizdatelska kashta „Trud“.]
- Кънева, М. (2013) Публичната дипломация: прикрита или разкрита пропаганда? *Международни отношения*, година XLII, бр. 3, 2013, 73–92. [Kaneva, M. (2013) *Publichnata diplomatsia: prikrita ili razkrita propaganda? Mezhdunarodni otnoшения*, godina XLII, br. 3, 2013, 73–92].
- Карабоев, П. (2022) „Медведев: Контактите с други държави – през мерника на оръжейна оптика“ В: *Дневник*, 26 февруари 2022 г., достъпно от: https://www.dnevnik.bg/sviat/2022/02/26/4317030_medvedev_dulboko_sum_bezrazlichen_kum_sankcii_i_zabrani/ [посетен последно на 10.10.2024 г.] [Karaboev, P. (2022) „Medvedev: Kontaktite s drugi darzhavi – prez mernika na orazheyna optika“ V: *Dnevnik*, 26 fevruari 2022 g., dostapno ot: https://www.dnevnik.bg/sviat/2022/02/26/4317030_medvedev_dulboko_sum_bezrazlichen_kum_sankcii_i_zabrani/ [poseten posledno na 10.10.2024 g.].
- Най, Дж. (1998) *Международните конфликти: теория и история*. София: Прагма. [Nay, Dzh. (1998) *Mezhdunarodnite konflikti: teoria i istoria*. Sofia: Pragma.]
- Попов, Здр. (2017) „Що е публична дипломация?“ В: *Публична дипломация и комуникационна политика в контекста на Европейския съюз*. София: Дипломатически институт. [Popov, Zdr. (2017) „Shto e publichna diplomatsia?“ V: *Publichna diplomatsia i komunikatsionna politika v konteksta na Evropeyskia sayuz*. Sofia: Diplomaticheski institut].

- Фукуяма, Фр. (2006) *Краят на историята и последният човек*. София: Обсидиан.
[Fukuyama, Fr. (2006) *Krayat na istoriyata i posledniyat chovek*. Sofia: Obsidian.]
- Хънтингтън, С. (1999) *Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред*. София: Обсидиан. [Huntington, S. (1999) *Sblasakat na tsivilizatsiite i preobrazuvaneto na svetovnia red*. Sofia: Obsidian].
- Gray, C S. (2011) *Hard power and soft power: the utility of military force as an instrument of military force as an instrument of policy in the 21st century*. Strategic Studies Institute, US Army. War College. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep11431>. Accessed 30 Dec. 2023.
- Haneş, N. and Andrei, A. (2015) *Culture As Soft Power In International Relations*. International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION, vol.21, no.1, 32-37.
- Melissen, J. (2005) *Wielding soft power: the new public diplomacy*. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations.
- Nye, J S. (1990) Soft Power. *Foreign Policy*, no. 80, 153–71.
- Nye Jr, J S. (2008) Public diplomacy and soft power. *The annals of the American academy of political and social science* 616.1: 94–109.
- Rothman, S B. (2011) Revising the soft power concept: what are the means and mechanisms of soft power? *Journal of Political Power*, 4, 1: 49–64.